

motivum habet credendi pœnitentem sufficienter non se examinasse, tenetur eum interrogare. Et loquendo de rudibus, ibi similiter dictum fuit n. 103. errorem esse eos dimittere, ut diligentius se examinent, sed teneri confessarium eos examinare, interrogando juxta ordinem præceptorum Decalogi, non autem de omnibus peccatis quæ ipsi committere potuerint, sed tantum de magis usualibus, quæ ab hujusmodi hominibus committi solent; præsertim si sunt vectuarii, rhedarii, milites, satellites, famuli, caupones, et hujusmodi. Quoad 1. præceptum interrogabit pœnitentem 1. an circa Fidei res sit instructus, juxta ea quæ diximus Tr. 4. n. 3. Sed hic sapienter animadvertit celebrer ille et doctus Missionarius p. Leonardus a Portu Mauritio in suo *Discursu mystico et morali*, n. 26., teneri confessarium instruere pœnitentes rudes in mysteriis Fidei, saltem in quatuor principalibus; quapropter sic subjungit: *Bonum non est consilium dimittere similes ignaros, ut ab aliis hæc doceantur, quia nullus alius sperabitur fructus, nisi ut sic ignari remaneant; ideoque expediens est breviter eos docere prædicta mysteria principalia, efficiendo pariter, ut secum efforment actus Fidei, Spei, Charitatis, et contritionis, obligando tamen eos, ut in posterum perfecte instrui se faciant circa cætera mysteria scitu necessaria de necessitate præcepti.* Et idem auctor loquens de personis urbanis salutis propriæ negligentibus, quæ sibi magno rubori et contumeliæ habent se de his interrogari, ait decere confessarium, ut ipsis sic dicat: *Eia eliciamus una simul actus christianos, dic mecum. Deus meus, quia est veritas infallibilis, et quia sanctæ Ecclesiæ tu revelasti, credo quidquid sancta Ecclesia me docet credere; credo præcipue, te esse unum Deum, et tres Personas; credo Filium, cum Deus esset, se fecisse hominem, mortuum esse in*

cruce, resurrexisse, et ad cælos ascendisse; et illinc venturum esse omnes judicaturum, ut boni paradisi gloria fruantur, et mali in æterno igne crucientur. Notandum hic insuper Bened. XIV. in Const. 42. (*de Doctr. Christi* § 12. *Vid. Bullarium tom. 1. Edit. Mechl. p. 225.*) dicere, quod est neganda absolutio ei, qui neglexit culpabiliter addiscere scitu necessaria tum necessitate *medii*, cum *præcepti*. Sed quoad ea de præcepto dicit, absolvi posse pœnitentem si ex animo promittit conari addiscere, hisce verbis: *Eo quandoque casu pœnitens absolvi potest, quo se vincibilis lapsus ignorantie reum agnoscit... et promittit operam se impense daturum addiscere necessaria necessitate præcepti.* 2. An superstitiones exercuerit, aut alios docuerit, et si in ipsis aliorum ministerio usus fuerit, quos ad suo peccato cooperandum induxerit. Quo circa debet rudes admonere superstitiones nunquam esse licitas, quamvis ex charitate, aut in necessitate fiant. Quæ autem actiones sint nec superstitiones, vide ne in Opere (1) 3. An unquam olim rubore suffectus in confessione aliquod peccatum reticuerit. Et hac interrogatione ut plurimum curet sciscitari rudes, et mulierculas, qui raro frequentant Sacramenta, dicendo eis: *Forsan aliquis vite antea actæ scrupuluste mordet? cura nunc bene confiteri, dic omnia libenter, noli timere, omnem scrupulum ab anima tua depone, etc.* Hac interrogatione, aiebat quidam diligens Operarius, a se multas animas a confessionibus sacrilegis fuisse liberatas. Si autem reperiat jam hujusmodi sacrilegia fuisse patrata, ut de numero certus fiat, interroget quoties, intra hoc tempus a quo peccare cessavit, confessus sit et communicaverit? et si quotiescumque confitebatur, vel communicabat, ad sacrilegium advertebat? Contingit enim aliquibus interdum sacrilege

(1) Lib 3, ex n. 17.

confiteri, præcipue in pueritia, et postea horum oblivisci. Hi enim non tenentur ad repetendas confessiones oblivionis tempore factas. Item interroget, utrum sciebant se talibus confessionibus, et Communionibus etiam præceptum paschale transgressos fuisse? Expediit autem ut hæc interrogatio de sacrilegiis fiat in principio confessionis, ne si postea fiat, et reperiatur jam commissum sacrilegium, tempus teratur inutiliter in repetenda confessione, quæ forsân nihil habet dissimile a præteritis. Oportet autem operam dare, ut qui peccata reticuerunt, cognoscant quam maximum peccatum hoc sit, conculcare nempe pedibus Sanguinem Jesu Christi. 4. Interroget, si pœnitentiæ satisfecerit? Et si omiserit, an hoc accidit propter oblivionem, aut quia noluit eam adimplere, aut quia distulit in posterum faciendam, aut ut sibi commutare faceret? et si in ea dilatione putabat peccare? 5. Circa scandala; si induxerit alios ad peccandum, aut si ut peccatum exequeretur abusus fuerit ministerio aliorum? Si cooperatus sit peccatis alienis? Tabernarios interroget, si ministraverint vinum illis qui soliti fuerunt ebriari (1)? Mulieres interroget, si verbis parum honestis jocis saltibus, risu, aut si fixis oculis aliquem inspiciendo, tunica nimis elevata, aut pectore aperto procaverint viros ad malas cogitationes? si munera ab illis ad malum finem data acceptaverint?

(1) Prax. confess. t. 8. c. 2. n. 21 et seq.

res sanctas? Et si subjuxerit, *Si ego feci?* Item si blasphemaverit, coram filiis, famulis etc. quia tunc accedit etiam peccatum scandali; vide circa blasphemiam quod dictum fuit Tr. 5. § 1. et seq. Sed hic advertendum est cum *Instruct. Confess.* etc. non excusari blasphemos a peccato gravi, ex eo quia pravus habitus aut aliquis vehemens iræ motus essecerint, ut non adverterent aut non perciperent quod dicebant, quia hi prave habituati, licet cognitionem minus expeditam quam alii habeant; attamen semper habent cognitionem actualem sufficientem ad efficiendum ut actus sit deliberatus et mortalis. Cum enim parvi peccatum faciant, ideo in eorum animis non sentitur ille sensibilis stimulus, quem sentiret qui esset conscientia non adeo depravata; et hinc evenit quod in eorum memoria ne vestigium quidem relinquatur actualis cognitionis, quam habuerunt quidem de peccato; aut vestigium est adeo leve, ut interrogati libenter respondeant quod non animadvertent. Sed confessarius cautus non debet eis fidem præstare; nec ab hujusmodi sciscitandum est, utrum nec ne animadverterint, sed omnes pro veris blasphemis actualibus accipiendæ sunt, semper ac illi sciebant esse tales (2).

20. Circa 3. præceptum. Quoad obligationem audiendi Sacrum diebus festis, interroget pœnitentem 1. si aliquoties Sacrum omiserit? et si adverterit ad Omissionem? aut dubitaverit tempore quo Sacrum audire poterat; etenim multoties pœnitens ad horam ardorem Sacrum audire differens, libet casu repererit Sacrum, et illi interfuerit, nihilominus sine justa causa in periculum illud omittendi se iniecit, et de hoc rudes non se accusant. 2. Interroget, an laboraverit die festo? et si ille affir-

(2) Vide prax. confess. t. 8. capit. 2. n. 27. et seq. et l. 3. n. 427. v. hic advertend.

met, interrogetur 1. quantum temporis laboravit? et quodnam laboris genus exercuit? Nam secundum communioem sententiam doctores excusant a gravi laborantem duas horas; imo alii admittunt quid amplius, saltem si labor est de se levis, aut adest aliqua causa notabilior. Si autem poenitens confitetur laborasse aliquando plus, aliquando minus, interrogetur quoties laboravit iudicans laborare in materia gravi? sed opus est ut eum doceat laborare per longum tempus etiam occulte, et animi solatio, ac gratis, etiam esse peccatum. 3. Interrogetur, quare laboravit, an per regionis consuetudinem? an ob necessitatem? aut jussu patris, aut viri, aut domini?

21. Circa 4. *praeceptum*. Si confitentur filii, interrogetur 1. si oderint parentes? quia tunc duplex peccatum patravertunt, contra charitatem nempe, et contra pietatem. 2. Si aliquid grave fecerint contra eorum praeceptum expressum, et in re justa, sicuti esset ne e domo de nocte egrederentur, ne ludis damnosis luderent, ne cum malis sociis, aut cum personis diversi sexus, et similibus versarentur? Dixi in re justa, quia circa status electionem filii non tenentur parentibus obedire. Imo parentes graviter peccarent, si sine justa causa filios ad statum matrimoniale, aut ad statum ecclesiasticum, aut religiosum cogere: aut modis injustis retraherent eos a statu religioso, quem illi eligere velint. 3. Interroget, si reverentiam adversus parentes non adhibuerint, factis, aut imprecationibus, aut injuriis gravibus coram irrogatis: ut esset eos appellando *ebrios, bestias, fatuos, latrones, beneficos, scelestos*: aut gestus eorum contumeliose exprimendo, aut aliis verbis proferendo, quibus gravem molestiam eis exhibuissent. Vocare autem eos *senes, ignaros, stupidos, etc.* non debet absolute condemnari de peccato mortali, nisi tunc cum illi graviter

offenderent. Notetur quod cum filii parentum debitam rationem non habuerint, tenentur laesum honorem eis restituere, veniam ab eis postulando, etiam coram iis, in quorum aspectu filii peccarunt. Nonnulli autem confessarii varum cauti in eo casu pro satisfactione imponunt filiis, ut cum domum pervenerint pedes parentum deosculentur, et absolutos dimittunt, sed illi postea hoc adimplere non curant, et novum peccatum admittunt. Satius est curare, ut ante absolutionem hanc veniam poscant, quin eis imponatur ut pedes, aut manus deosculentur; quia illi filii quibus hoc faciendi consuetudo nunquam fuit, difficillime hoc exequuntur. Si autem non possit commode hic actus ab illis exigi, ut veniam postulent ante absolutionem, non imponatur hoc sub gravi obligatione, sed potius ut consilium insinuetur, dum certe praesumuntur, saltem ut plurimum, parentes remittere filiis hanc obligationem, ne filii iterum in Dei offensam incurrant.

22. Si contra confitentur parentes, interrogetur ab eis, 1. si negligentes fuerint in filiis educandis, non curando ut doctrinam christianam illi docerentur, ut Sacro interessent, Sacramenta frequentarent, pravos socios, et personas alterius sexus vitarent. Item eos interroget, si scandalo fuerint illis, in eorum praesentia blasphemando, etc.? Si de excessibus eos non corripuerint, et praecipue si aliquid furati sint? Si permiserint, ut sponsi suarum filiarum domum accederent? Et potissimum si filios secum in eodem lecto retinuerint; aut permiserint pueros, et puellas simul dormire? Item si omiserint alimenta necessaria filiis ministrare? Si modis injustis coegerint filios ad statum matrimoniale suscipiendum, vel ut Sacris initiarentur, aut aliquam religionem inviti ingrederentur; nam hoc agentes graviter peccant. Sed de hoc parentes plures

nullum sibi scrupulum faciunt, et hinc filii perniciis, et Ecclesiae maximum detrimentum evenire solet. Interroget etiam dominos, si famulos suos corripuerint, cum blasphemabant, aut praecipue paschali non satisfaciebant, aut Sacro non interessant, aut inhoneste loquebantur, praecipue messis et vindemiae temporibus? Domini enim, cum possunt, tenentur impedire scandala, quae tunc committuntur. Interroget etiam viros, si familiae alimenta ministraverint? Uxores, si viros ad blasphemias provocaverint? et si eos debito matrimoniali defraudaverint? Plerumque de hoc interrogentur uxores, quia multoties propter hoc solum damnantur, et in causa sunt eorum etiam viri damnentur, qui cum observent sibi denegari quod debetur, ad mille scelera effrenati decidunt. Nihilominus in hac interrogatione verbis modestioribus, quantum fieri poterit, utetur, v. gr. *Et obedis tuo viro etiam in rebus ad matrimonium spectantibus? aut habes forsitan aliquem scrupulum, qui te mordet circa matrimonium?* sed haec interrogatio, ut plurimum, omittatur cum uxoribus quae vitam spiritualem proficiuntur.

23. Circa 5. *praeceptum*. Interroget poenitentem, si aliquid grave damnum proximo, mala ei recando, appetiverit? aut de filius damno se oblectaverit? Et hic notetur, quod si aliquis suo inimico diversa mala exoptaverit, ex. gr. mortem, infamiam, paupertatem, etc. tenetur omnia declarare, et sunt diversa peccata numero distincta, cum ea voluit efficaciter illi inferre; aut si speciatim et in particulari optavit, ut haec illi occideret. Aliter autem, ut dicunt probabiliter multi dd., si optaverit mala illa sub uno genere mali, nempe ut media ad ruinam appetitam inimico. Et hic est confusio confessariorum, in discernendo, an imprecationes, quae rudibus esse solent usuales, fuerint peccata mortalia, an venialia.

In hoc oportet interrogare inprimis poenitentem an in illo actu desideraverit deliberate, ut illae succederent? Sed hoc non sufficit ad certum iudicium faciendum; quae de re opus est, ut postea interroget, imprecatusne fuerit in extraneos, an in proquinos, quia in hos (praecipue in filios, conjuges, aut parentes) raro animus pravus adest. Postremo oportet interrogare de causa, cur eas imprecationes protulerit, dum si causa gravis, aut fervens ira intercesserint, facile est tunc etiam pravum desiderium intervisse. Caeterum non sufficit poenitenti a l excusandas imprecationes (prout advertit Cajetanus) dicere quod tantum in illo actu, ut evenirent, cupiebat; quia hoc jam sufficit ut in illo actu commissa sit culpa gravis; unde confessarius tunc perquirat de numero, et iudicet de eis saltem ut coram Deo sunt; et quem recidivum in eo vitio repererit, non absolvat, nisi prius resipuerit, aut extraordinarium doloris signum dederit. Interroget 2. si in proximum intulerit injurias graves, et an coram aliis: quia tunc tenetur coram ipsis restituere illi honorem ablatum, veniam ab eo petendo, aut aliis reverentiae signis; dummodo prudenter non praesumatur injuriis affectus totum remisisse: aut quod ab illa publica satisfactione recuset, ne apud se rubor, et apud alios memoria injuriae acceptae renovarentur; aut nisi timeretur, ne illo satisfactionis actu iterum odium excitaretur. Si autem injuria illata fuisset secreta, etiam secreto tenetur veniam postulare, secundum veram sententiam: at tamen advertendum est injurias, quibus ad invicem se onerant rudes, licet in se essent graves, nihilominus non esse semper graves inter hujus generis personas, ut cum se appellant latrones, veneficas, meretrices; quia ipsaemet non multi haec faciunt, nec qui eas audit, fidem praestat; excipe si nominarent res particulares, et complices. Interroget

3. si discordias excitasset, zizania disseminando, et referendo unius quæ ab alio audivit. Insuper si confessarius noverit pœnitentem aliqua injuria fuisse affectum, interroget an requisitus ab offensore injuriam remiserit? Vide dicta *tr. 4. n. 17.* Advertendum hic quod dicit Tourn. (*tom. 3. pag. 269.*) nempe quod offensus recte potest velle injuriæ satisfactionem, si secus familia infamia notata remaneret. Item advertit s. Thomas (1) quod juste potest postulare offensoris animadversionem, aut ad cohibendam ejus petulantiam; aut ad consulendum communi tranquillitati. Si vero (ait Sanctus) *intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum per pœnam peccantis (puta ad emendationem, vel ad cohibitionem ejus, et quietem aliorum, et ad justitiæ conservationem) potest esse vindictio licita.* Sed circa punctum de conservanda justitia (quod plerumque innuunt offensi) magna vigilantia utendum est confessario, quia in praxi, ut loco cit. diximus, faciliter in eo desiderio justitiæ latet propria vindicta. Demum circa hoc 5. præceptum interrogentur rudes, an se inebriaverint usque ad rationis usus amissionem? Vide dicta *tr. 8. n. 4.*

24. Circa 6. et 9. *præceptum.* 1. Interrogentur de cogitationibus; num desideraverint, aut morose delectati fuerint de rebus inhonestis; et an plene ad eas adverterint et consenserint? Deinde, num concupierint puellas, aut viduas, aut nuptas; et quid mali cum illis se facturos intenderint? In quo advertendum, quod rustici, communiter loquendo, existimant majus peccatum stuprum, quam simplicem fornicationem: e contrario nesciunt malitiam adulterii. Ideo cum iis qui hujus vitii consuetudinem habent, non expedit eos monere de adulterii malitia, cum pravedetur monitio parum profutura, sed tantum effectura, ut pœni-

(1) 2. 2. q. 108. a. 4

tens duplici peccato peccet, si carnis concupiscentiis non resistet. De his autem cogitationibus, quibus assentiti sunt pœnitentes, sumendus est numerus certus, si haberi potest; sin autem, exquiratur quoties in die, vel hebdomada, vel in mense cogitationibus consenserint. Sed si nec etiam id explicari possint, interrogentur, num concupierint singulas mulieres quæ sibi occurrerunt, vel in mentem venerunt; aut num habitualiter turpiter de aliqua in particulari cogitarint, nunquam pravis consensibus resistendo? Et an semper illam concupierint, vel an tantum quando ipsam aspiciebant? Demum interrogentur etiam, num media apposuerint ad malas cogitationes exequendas? nam (ut diximus *tr. 3. n. 48. in fine*) tunc illa media, etsi indifferentia, a malitia interna informantur, et ideo explicanda ut peccata externa, sive opera incepta.

25. 2. Circa verba obscœna interrogentur 1. Coram quibus, et quoties ita locuti sunt, ratione scandalii? an coram viris, aut fœminis, uxoris, aut non? pueris, vel adultis? Facilius enim scandalizantur puellæ, et pueri, quam adulti, præsertim, qui in hoc vitio sunt habituati. 2. Quæ dixerint verba? an v. gr. nominarint pudenda sexus a suo diversi? hoc enim difficulter excusatur a mortali. Num verba protulerint ex ira, vel joco? nam ex ira difficiliter aderit complacentia, et scandalum. Caveat confessarius ab absolvendis hujusmodi recidivis in colloquiis turpibus, quamvis dicant ea protulisse ex joco, nisi prius emendentur, vel signum extraordinarium doloris afferant. 4. Num jactaverint se de aliquo peccato? tunc enim tria peccata frequenter concurrunt, scilicet magnum scandalum audientium, jactantia de malo commisso, et complacentia de peccato narrato: ideoque interrogandi sunt, de quo peccato in specie se jactarint. Interrogentur etiam, an delectati sint

audire alios inhoneste loquentes, et an tunc adverterint ad correctionis præceptum, putantes eam profuturam?

26. Circa opera interrogentur, cum qua rem habuerint? Num alias cum eadem peccarint? Ubi peccatum fuerit patratum (ad occasiones removendas)? Quoties peccatum consummatum, et quot actus? Inter, apti adfuerint, seorsim a peccato? Num peccato multum ante consenserint? nam tunc actus interni interrumpuntur, juxta dicta cit. *tr. 3. n. 58.* et tunc expedit formare judicium, toties multiplicata fuisse peccata, quot morulæ somni, distractiones, etc. adfuerint, prout sunt coram Deo, tantum interrogando de temporis duratione in peccato. Secus si malum propositum fuerit conceptum per duos vel tres dies ante consummationem peccati, et intra illud tempus non fuerit retractatum, quia tunc sumitur pro uno numero peccatum, vide dicta *ibid.*

27. Se pollutentes interrogentur etiam de tactibus impudicis separatis a pollutionibus, et moneantur eos esse mortalia. Item interrogentur, an concupierint, vel an delectati fuerint de copula cogitata cum aliqua, vel pluribus mulieribus, aut puellis; tunc enim tot peccata distincta committunt. Item advertit, quod si quis coiret inter crura aut brachia mulieris, præter peccatum contra naturam, committeret fornicationem inchoatam, sive affectivam, ut dicunt communiter Fill. Tamb. Holzm. Spor. etc.; unde hic duo patrat peccata diversæ speciei, unum contra naturam in effectu, alterum fornicationis in affectu. Circa autem peccata conjugum respectu ad debitum maritale, ordinarie loquendo, confessarius non tenetur nec decet interrogare, nisi uxores, an illud reddiderint, modestiori modo quo possit, puta, an fuerint obedientes viris in omnibus; de aliis taceat, nisi interrogatus fuerit. Quæ autem liceant, et quæ vetantur inter conjuges circa idem debitum;

vide quæ fuse dicta sunt *tract. 18. ex n. 38.*

28. Circa 7. *præceptum* interroget, si aliquid ab alio surripuerint? et a quo, et an ab uno, aut pluribus? et an semel, an pluries? an soli, an cum aliis? et an domini erant divites vel pauperes? ut dignosci possit, utrum materia fuerit gravis vel levis; vide *tr. 10. ex n. 22. ad 73.*

29. Circa 8. *præceptum* 1. interrogetur pœnitens, si aliquem infamaverit? et si id effecerit, falsum delictum ei imponendo, aut verum patefaciendo? et cum delictum est verum, utrum illud erat occultum, an publicum in aliquo loco, fama aut judicis sententia? Item si erat occultum, an patefecerit illi cui erat ignotum? et coram quot illud narraverit? item an tanquam certum narraverit, an ut auditum ab aliis obtretractatoribus? et an coram aliis? aut si saltem oblectatus sit in audiendis obtretractionibus? insuper interroget, an aliquod malum infamiam inducens alicui exprobraverit coram ipso? quia tunc adest etiam contumelia, quæ distinguitur a detractatione. Quomodo autem se gerere debeat confessarius circa famæ et honoris compensationem, vide dicta *tr. 11. n. 3. 4. 18. et seq.* Circa hoc octavum præceptum non est necesse, ut interrogetur pœnitens, an temere judicaverit? quia hujusmodi judicia, quæ communiter fiunt, difficulter pertingunt ad culpam gravem; dum plerumque non sunt judicia, sed suspiciones; et cum fit aliquod judicium, id evenit, aut quia habetur sufficiens fundamentum ad sic judicandum, aut saltem creditur quod motivum sit sufficiens ad tale formandum judicium. Imo aliquando oportet ab errore nonnullos rudes remove, quisibi scrupulum faciunt in suspicando ubi suspicari tenentur, ut malo, quod impedire possunt, occurrant: v. gr. nonnullæ matres, cum filiæ cum sponsis, aut etiam cum conjunctis clanculum, aut nimis fa-

miliariter versantur: ita etiam nonnulli viri cum uxores nimis familiariter utantur cum aliis hominibus, hi aliquando confitentur se temere iudicasse, aut suspicatos fuisse. Confessarii admonitos hos faciant, ne deinceps sibi de hoc scrupulum faciant; imo dicant quod ipsi tenentur suspicari in talibus casibus de aliquo malo quod inde subsequi potest, ideoque tenentur removere occasiones, et tales familiaritates prohibere.

30. Circa præcepta Ecclesiæ nihil aliud interrogare occurrit, nisi utrum jejunaverint in quadragesima, et in vigiliis? si sunt qui supponuntur ad id teneri. Et an præfatis temporibus, aut diebus veneris et sabbati cibis vetitis usi sint.

II. De interrogationibus adhibendis cum personis diversi status, aut conditionis, quæ sunt conscientie parum meticulosæ.

31. Hic advertitur, quod circa obligationes proprii status, aut officii, non semper sufficit confessario pœnitentem interrogare tantum, an suam obligationem impleverit. Cum pœnitens videtur esse conscientie parum meticulosæ, aut confessarius aliunde habet rationabilem suspicionem quod ille suis obligationibus desit, tunc oportet ut ipsum interroget in particulari, saltem circa ejus obligationes principales. Et 1. si est sacerdos qui ad confitendum accedit interrogetur 1. an satisfecerit Horis canonicis, et oneribus Missarum, vel an has per multum tempus distulerit celebrare? 2. An negotiationem exerceverit? 3. An nimis festinanter missam absolvat? (circa quod observa quod dictum est *tr. 15. n. 84. 85. et 86.*). Si est beneficiatus, eum interroget de fructibus beneficii, quomodo eos insumperit? Si est confessarius, præsertim interroget, an absolverit eos qui sunt in occasione proxima antequam illam removerint? aut recidivos sine signis extraordina-

riis. Si est parochus, de sui officii peculiaribus muneribus interrogetur, uti dictum est *tr. 7. ex n. 14.* Sed præsertim 1. an attendat ad debitas correptiones erga subditos? præcise erga eos qui aliquo tenentur odio, aut cum aliqua turpiter conversantur, aut domus sponsarum frequentant? 2. An invigilet, ut sui subditi absque exceptione personarum paschale impleverint præceptum, ab eis schedulas, aut aliam certam notitiam, sine delectu personarum, exquirendo? 3. Quam dederit operam concionando diebus Dominicis, aut docendo doctrinam christianam, et ministrandis Sacramentis, præcipue moribundis? 4. Eum interroget an Ordinandis fidem de bonis moribus aut de Sacramentorum frequentia exhibuerit, quin de hoc certus factus sit. Denique si accederit Episcopus, qui sciretur neglectæ esse conscientie, confessarius omittere nequit eum interrogare de illius peculiaribus muneribus, de quibus locuti fuimus in eodem *tr. 7. ex n. 47.* et præcipue eum interroget, an debitam adhibeat diligentiam, ut se certum faciat de sufficienti scientia, et de positiva probitate Ordinandorum (prout diximus *tr. 7. ex n. 47. et 52.*), non acquiescendo solis fidibus parochorum, quæ ut plurimum sunt falsæ, aut suspectæ de falsitate, quia ob humanos respectus solent illæ exhiberi. Item si concedit facultatem confessiones excipiendi sacerdotibus, quorum doctrinam et morum probitatem plane exploratam non habeat? Secus ipsi damno potius, quam utilitati erunt. Item an exploret scandala quæ in diocesi adsunt? Item quomodo invigilet ad visitationem?

32. 11. Si confitetur Monialis, interrogetur: 1. An aliquem defectum commiserit circa vota, præsertim paupertatis, accipiendo vel largiendo sine licentia? 2. An satisfecerit Horis canonicis? Opinio enim quod Moniales in privato non teneantur officium recitare, non est satis probabilis, ut os-

tendimus (1). 3. An erga aliquem mutuum nutrierit benevolentiam periculosam, puta si adfuerint saltem verba, aut litteræ amatoriæ? Et eo casu, si Monialis familiaritatem illam nollet relinquere, constans sit confessarius in neganda ei absolute; in hujusmodi enim familiaritatibus, licet finis positive pravus absit, semper tamen periculum urget: saltem adest scandalum et malum exemplum respectu aliarum. 4. An aliquo tenentur odio in suas sorores. 5. Si Monialis aliquod exerceat officium, interroget de illo in particulari, puta *rotariæ*, an afferat litteras aut nuntia de malo suspecta *Portinariæ*, an oscitanter januam reseratam teneat, cum periculo scandali Monialium, aut aliorum? *Abbatissis*, an debitam adhibeant diligentiam, cum viri in monasterium ingrediuntur, aut morantur? aut an novis abusibus conivæant? Advertendo quod licet particulares Moniales peccent leviter, levem regulam transgrediendo, Superiores tamen, quæ non curant impedire cum possint observantiæ relaxationem, peccant in re gravi.

33. III. Si accedit quis iudicis officio fungens, interrogetur 1. An fuerit personarum acceptor? 2. An causas expediverit? 3. An in iudicando conveniens studium præmiserit, omiserit, vel ex aliqua animi affectione motus erga alteram ex partibus sententias dixerit? IV. Si autem accedit tabellio, interrogetur 1. Quomodo se gerat in capiendis informationibus? 2. An intermiserit interrogationes suggestivas? 3. An testes et depositiones diminuerit, vel auxerit? V. Si accedit medicus, interrogetur 1. An satis fuerit versatus in studio medicinæ, et in praxi medendi? necnon an studium adhibeat (ut tenetur) in casibus difficilioribus qui occurrunt? 2. An alicui impertierit licentiam edendi carnes ob merum humanum respectum, sine justa causa? 3. An aliquod

(1) Lib. 4. n. 441. et 442. et prax. confess. c. 3. n. 54.

periculosum remedium applicaverit infirmo, non adhuc de vita desperato. 4. An fuerit causa, ut remedia acciperentur ab aliquo pharmacopola suo amico, quem tamen noverit parum esse fidelem, vel peritum, aut ineptas vendere medicinas? 5. An attenderit ad curandos pauperes, si ad hoc stipendium exegit; vel sine stipendio, si pauperes fuerint in gravi necessitate? 6. An curaverit suos monere infirmos, ut tempore debito confiterentur, juxta præcepta pontificia? De hoc puncto in pluribus Operis locis sermonem fecimus (2), ubi dictum est quod Innocentius III. medicis præcepit, ne alicujus infirmam curam susciperent, nisi prius ille confessus fuerit; et s. Pius V. confirmans tale præceptum, insuper jussit, ut medicus post tertium diem relinquat infirmum, nisi sciat ipsum fuisse confessum, item mandavit quod omnes medici, antequam gradum doctoratus assumant, dent juramentum observandi hoc præceptum; idque mandatum est omnibus collegiis. Sed dubium fit, quomodo hujusmodi præceptum et juramentum intelligantur. Plures dd. tenuerunt ea procedere, cum infirmitas est periculosa; vel saltem cum dubitatur, an sit periculosa; et in hoc sensu dixerunt Bullam s. Pii receptam fuisse. Sed communior sententia vult, quod præfatum præceptum, quamvis non obliget in quocumque morbo levi, tamen non intelligendum tantum urgere in morbis actualiter periculosis, sed etiam in illis qui prudenter judicantur posse in posterum fieri periculosi. Et ratio est, quia Innocentius præcipit, ut medicus imponat infirmo confessionem, antequam ejus curationis onus suscipiat, ad hoc, ne infirmus (sic loquitur Pontifex) de confessione monitus in mortali morbo, de salute desperans facilius in mortis periculum incurrat: igitur intendit effici, ut infirmus confiteatur antequam mor-

(2) Lib. 3. n. 482. et melius 1. 6. n. 664. et prax. confess. c. 3. n. 57.

bus fiat mortalis. Hæc sententia mihi videtur vera. Hoc tamen non obstante, in contrarium est praxis medicorum etiam timorata conscientia, qui non solent monere infirmos ad confitendum, nisi cum infirmitas probabiliter jam periculosa effecta est. Neque in hoc putant peccare adversus juramentum præstitum juxta Bullam s. Pii, innixi doctrinæ plurium auctorum Nav. Laym. Vega Graf. Rodr. Ciera etc. (1) sententium quod præfatum juramentum non obligat, nisi pro illa parte, pro qua à consuetudine receptum est. Cæterum non dubitandum, quin mortaliter peccent saltem medici illi qui omittunt monere infirmos de confessione, cum infirmitas est jam periculosa. Oh! quam miserum est videre tot infirmos (et præsertim eos qui spectata sunt dignitatis) ad incitas mortis reduci, ut rationes vitæ Deo mox reddendas parent, tempore quo sunt quasi exanimis, cum vix possint verba tunc modulari, vix alios audire, vix statim concipere propriæ conscientia, suorumque peccatorum dolorem. Et totum hoc evenit culpa istorum medicorum, qui, ne displiceant infirmis, aut eorum propinquis, illos certiores non faciunt de periculo; imo eis blandiri pergunt usque dum omnino ipsi de vita desperantur. Cum igitur accedit medicus negligentis conscientia, curet confessarius præcipue eum interrogare et monere, non oiter, sed cum calore, de hac obligatione intimandi confessionem infirmis, saltem quando advertit morbum jam esse gravem, aut dubitat quod sit jam gravis, ut communiter dicunt dd. qui in hoc non discrepant. Dico cum calore, nam ex hoc puncto pendet salus spiritualis, non tantum medici poenitentis, sed omnium etiam infirmorum qui sub ejus cura erunt.

34. VI. Si autem accedit pharmacopola, interrogetur 1. An præstite-

(3) L. 6. n. 664 v. circa autem, et prax. confess. c. 3. n. 57. circa med.

rit remedia prægnantibus ad abortum procurandum? 2. An vendiderit unum pharmacum pro alio, et carius quam res valebat? Hic adde Gregor. XIII. in Const. 29. *Officii nostri* omnem vetuisse societatem pharmacopolas inter et medicos, aut chirurgos. VII. Si accedit mercator, interrogetur 1. An deceperit in pondere et mensura? 2. An res vendiderit ultra pretium supremum, præsertim dando merces ad creditum, cum emptores essent securi, et nihil damni ipse esset passurus? An autem pretium augeri possit, vendendo ad creditum, eo quod tale est pretium currens in venditionibus ad creditum juxta communem æstimationem? Et an res, quæ venduntur minutatim, carius possint vendi? observa doctrinas adnotatas in Tr. 10. n. 174. et 178. cum Less. Lugo Salm. etc.

VIII. Si accedit sartor, interrogetur 1. An in diebus festis per notabile tempus laboraverit sine extraordinaria causa, ut vestes completeret, et dominis afferret? 2. An jejunia impleverit ab Ecclesia præcepta? nam sartores ob sarcindi laborem minime a jejuniis excusantur. 3. An si alii commiserint ei pannos emendatos, ipse pretium majus exegerit, sub colore quod mercator ob peculiarem amicitiam pretio minori pannos ei dederit? Si revera pars illa pretii fuisset ipsi donata, tunc poterit eam exigere, modo moralem præmiserit diligentiam apud alios mercatores, aut certo sciat quod alii communiter mercem illam minori non vendunt pretio: hoc tamen debet esse omnino certum, alioquin nihil amplius potest exigere quam solvit, vide Tr. 10. n. 189. 4. An sibi refinaverit frustula, sive resemina vestium, quæ injuste retinet, nisi adsit consensus dominorum, aut nisi illi aliquid injuste detraberent ex pretio debito, adhuc infirmo communiter æstimato? 5. An sibi occasio proxima peccandi esset ex accipiendis regulis bene formandi vestes mulierum per ipsarum cor-

porum commensurationem (vulgo ut dicitur, *in pigliar la misura*), aut est set ex aptandis vestibus fœminis, quod nequit fieri nisi cum ipsarum mulierum attractione; idque esset sartori occasio proxima incidendi in pravas delectationes, aut desideria, prout non raro accidit improbæ conscientia viris?

35. IX. Si accedit aliqua venditrix sive proxeneta, (intellige de his quibus traduntur a dominis res ad vendendas licitantibus) interrogetur 1. An aliquid retinuerit pretii ab emptoribus exacti? Tenuimus enim quod venditrix nequit illud superans sibi retinere, etiamsi traderet domino pretium ab eo designatum; quia talis determinatio fit, ut res non vendatur minoris, non autem ut proxeneta illud quod superest sibi retineat; idque procedit, etiamsi a Domino fuerit locus designatus, ubi res venderetur, et proxeneta, adhibita ibi debita diligentia, in alio loco multum distanti pluris deinde vendidisset: etenim tunc etiam dicimus, quod ipsa nequit omne superfluum retinere, sed tantum id quod ipsi spectare potest ob illum extraordinarium laborem, nam res semper domino fructificat. Excipitur 1. si proxeneta rem meliorem reddidit, et ideo pluris vendidisset quam res prius valebat. 2. Si proxeneta cum domino convenerit, amplius ei non tradere, nisi pretium ab eo determinatum: et hoc sive expresse sive tacite, prout esset si dominus nullum pro ejus labore stipendium assignasset. 3. Si quod superest esset parvi momenti, ita ut præsumeretur dominus condonare. 4. Si proxeneta, facta ordinaria diligentia, ipsa sibimet emeret rem pretio ab aliis oblato, et postea eam pluris venderet. Idem dicendum, si quis tibi commiserit aliquam rem emendam pretio designato, et tu minoris emisses; tunc enim nihil amplius exigere potes, nisi extraordinarium laborem adhibuisses ut impensæ parceres, aut si rem tuo nomine emisses, periculum in te assumendo;

hoc tamen intelligitur, si jam præmississes moralem diligentiam, nec invenisses a quo rem minoris emere potuisses.

36. X. Si accedit barbitonsor, interrogetur an alios tondeat in diebus festis, et ubi hujusmodi consuetudo non adsit? Dum contra id ei non est vetitum, ubi consuetudo jam introducta est: aut si ibi nequeunt viri tonderi nisi in festis, eo quod in aliis diebus labori operam navare debent, ut se suosque sustentare possint. Præterea interrogetur, an comam mulieribus componat juxta improbum usum hoc tempore a Satan inventum. Ordinarie loquendo, puto id esse viris proximam occasionem peccandi lethaliter turpibus delectationibus, aut saltem desiderii; unde dico minime permittendum id alicui, qui in se contrariam non habuisset experientiam. Quod si unquam quis per notabile tempus expertus fuisset, in hujusmodi actione se immunem a peccato, hic revera damnari nequit de mortali; sed hoc non obstante, non omittat confessarius eum remove quantum potest ab hujusmodi officio, quod certe in se periculum continet. Hic discutiendum non aggredior, an fœminæ nec ne possint tuta conscientia viros arcessere, ut sibi componant illi comas? Audio quod pluribus in locis ipsæ hoc faciunt, et confitentur et communicant; videant ipsæ, et ipsarum confessarii. Saltem confessarius eis imponat, ne alicujus viri junioris opera utantur, ex cujus actionibus perceperunt secum malitiose illum se gerere. Cæterum censeo, quod mulieres purioris conscientia non quidem virorum utantur opera, sed contentæ erunt sibi a fœminis inserviri, a quibus coma, quo meliori potest modo, componatur.

PUNCTUM IV.

QUOMODO CUM PUERIS, ADOLESCENTIBUS ET PUELLIS.

37. Cum pueris adhibere debet omnem charitatem, et modos suavio-

res quantum fieri potest. Primo eos interrogare debet, an sciant res Fidei? et sinesciant, oportet eos patienter instruere pro tunc, si tempus adest, vel eos mittere ad alium, ut instruantur saltem circa necessaria ad salutem. Cum autem agat de confessione, in principio curare debet, ut pueri ex seipsis confiteantur peccata quorum memores sunt; et postea fieri illis poterunt sequentes interrogationes: 1. An tacuerint aliquid peccatum ob verecundiam? 2. An blasphemaverint in Sanctos, aut diem sanctos? vel an juraverint cum mendacio? 3. An omiserint in festis audire Missam, aut in audienda illa, sermones habuerint? Et an in festis laboraverint? 4. An parentibus fuerint inobedientes, aut irreverentiam irrogaverint eos subsannando, manus in eos extollendo, vel convicia aut imprecationes coram ipsis proferendo. Et hic advertendum quod dictum est n. 21. de modo imponendi pueris petitionem veniæ a parentibus. 5. An aliquid turpe peccatum patravertint? Sed in hac materia confessarius sit valde cautus in interrogando: incipiat interrogare de longe, et verbis generalibus: et prius, an dixerint mala verba? an jociati fuerint cum aliis pueris, aut puellis? Et si jocos illos etiam exercuerint? Deinde interroget, an commiserint res turpes? Multoties, etiamsi pueri negent, prodest uti cum eis interrogationibus suggestivis, v. g. *Et nunc dic mihi, quoties hæc fecisti? Quinquies, decies?* Interroget, cum quo dormiant, et si in lecto manibus jociati fuerint? Puellas interroget si aliquem juvenem amore fuerint prosecutæ, et an adfuerint pravæ cogitationes, verba, aut tactus? Et a responsis procedat ad ulteriores interrogationes, sed caveat ab exquirendo a puellis, vel a pueris, an adfuerit seminis effusio: cum his enim melius est deesse in integritate materiali confessionis, quam esse causam, ut apprehendant quæ nondum noverint, vel ponantur in

curiositate addiscendi. Interroget etiam a pueris, an attulerint nuntia vel dona virorum mulieribus? Et puellis, an acceperint dona a personis suspectis, nempe conjugatis, Ecclesiasticis, aut Religiosis? 6. Interroget, an commiserint furtum, vel an damnum attulerint prædiis alienis, bestiis, aut alio modo? 7. An alicui detraxerint? 8. Circa præcepta Ecclesiæ interroget, an impleverint confessionem et Communionem paschalem? Et an carnes aut lactinia comederint diebus vetitis?

38. Quod autem pertinet ad absolutionem his pueris impertiendam, magna requiritur attentio. Si constet quod ipsi sufficientem usum rationis jam habeant, prout si distincte confitentur, vel adæquate interrogationibus respondent, et appareat quod ipsi jam comprehendant cum peccato offendisse Deum, et meruisse infernum, tunc si satis videantur dispositi, absolvantur. At si in peccatis lethalibus sunt recidivi, ipsi tractandi sunt sicut adulti; unde si non præbeant extraordinaria signa doloris, absolutio eis differri debet. Si autem dubium sit, an puer perfectum usum rationis habeat, prout si ille in actu confessionis non maneret compositus, sed oculos in girum ageret, manibus jocaretur, impertinentia interponeret; tunc si est in periculo mortis, aut in obligatione implendi præceptum paschale, absolvendus est sub conditione; et tanto magis si confessus fuerit aliquid dubium mortale; bene enim potest administrari Sacramentum sub conditione, quando justa adest causa, ut esset hæc liberandi hunc puerum a statu damnationis, si unquam in illum est lapsus. Idque agendum, etiamsi puer sit recidivus; dum ideo differri debet absolutio iis qui perfectam discretionem habent, quia spes est quod ex tali dilatione ipsi redeant dispositi; sed spes hæc difficulter haberi potest a pueris qui perfecto usu rationis carent. Et probabiliter plures dd. dicunt quod pueri

Isti dubie dispositi absolvi possunt (saltem post duos vel tres menses) sub conditione, licet sola venialia afferrent, ne careant diu gratia sacramentali, et forte etiam sanctificante, si forte aliquam gravem culpam haberent ipsis occultam. Oportet autem curare, ut hi pueri eliciant actum doloris necessarium ad suscipiendam absolutionem, modo respectu ipsorum magis proprio, exempli gratia: *Amasne Deum qui est Dominus tuus tam magnus, et tam bonus, qui te creavit, pro te est mortuus, etc.?* *Hunc Deum tu offendisti. Ipse tibi veniam dare vult, et tu spera quod propter Sanguinem Jesu Christi Filii sui tibi ignoscat. Sed oportet te pœnitere. Quid dicis? pœnitet te nunc eum offendisse, etc. Istitis injuriis quas Deo irrogasti, scis quod infernum meruisti? displicet tibi quod ipsas commisisti? Deus meus, nunquam amplius volo te offendere, etc.* Pœnitentia autem his pueris injungenda levis sit quantum fieri potest, et curandum quod illa ab ipsis quantum citius impleatur, alioquin aut eam obliviscuntur, aut omittent. Curet etiam confessarius magnopere pueris insinuare devotionem erga Deiparam, utque recitent quotidie Rosarium, et ter *Ave* mane et sero, semper hanc preceam adjungendo: *Mater mea, libera me a peccato mortali.*

39. Circa vero statum ab aliquo adolescente eligendum, non audeat confessarius illum ei determinare, sed tantum ex indicis curet suadere statum illum ad quem prudenter judicare potest ipsum a Deo vocari. Præsertim, loquendo de iis qui religionem ingredi volunt, ante omnia curet confessarius bene ponderare, in quam religionem ingredi cupiant; nam si unquam Institutum illud relaxatum est, melius erit alicui (ordinarie loquendo) quod in sæculo remaneat; nam illi se aggregando ipse se geret sicut se gerunt alii, et parum illud boni quod prius exequabatur de facili in tali religione negliget, ut mi-

sere pluribus accidit. Et præcipue magnum scrupulum sibi faciat confessarius, si ad insinuationem propinquorum suadeat juveni illi, ut intret in aliquam hujusmodi inobservantium communitatem. Si tamen religio observantia floret, confessarius vocationem sui pœnitentis bene probeat, inquirendo ad illam habeat ne pœnitens impedimentum aliquid inhabilitatis, infirmæ valetudinis, inopiæ parentum? et maxime expendat finem, an sit rectus, nempe magis se conjungend' Deo, aut lapsus emendandi anteactæ vitæ, aut sæculi pericula vitandi? Quod si principalis finis esset mundanus, vitam agendi commodiorem, aut se liberandi a propinquis duræ conditionis, qui ad hoc eum impellunt, caveat ne permittat religionem ingredi; nam eo casu illa non est vera vocatio, sine qua hujusmodi ingressus malum habebit eventum. Si autem finis est bonus, et abest impedimentum, nec debet, nec potest confessarius, neque alius, ut docet d. Thomas, sine culpa gravi illi impedire, aut dissuadere vocationem; quamvis prudenter agat aliquando, si executionem illi differat ad melius experiendum, an resolutio sit firma et perseverans; præsertim si noverit adolescentem esse volubilem, aut si deliberatio illa facta fuerit tempore Missionis, vel exercitiorum spiritualium: dum in hujusmodi occasionibus quædam concipiuntur proposita quæ postmodum, primo fervore transacto, deficient.

40. Si aliquis adolescens vellet suscipere statum præbyteri sæcularis, non sit facilis confessarius ad annuendum, sine longa et probata experientia recti finis, et scientiæ, vel sufficientis capacitatis. Sacerdotes quidem sæculares habent eandem, imo majorem obligationem, quam Religiosi; et contra remanent in iisdem sæculi periculis; unde ut quis bonus evadat sacerdos in seculo (in quo raro, ne dicam rarissime, boni inve-